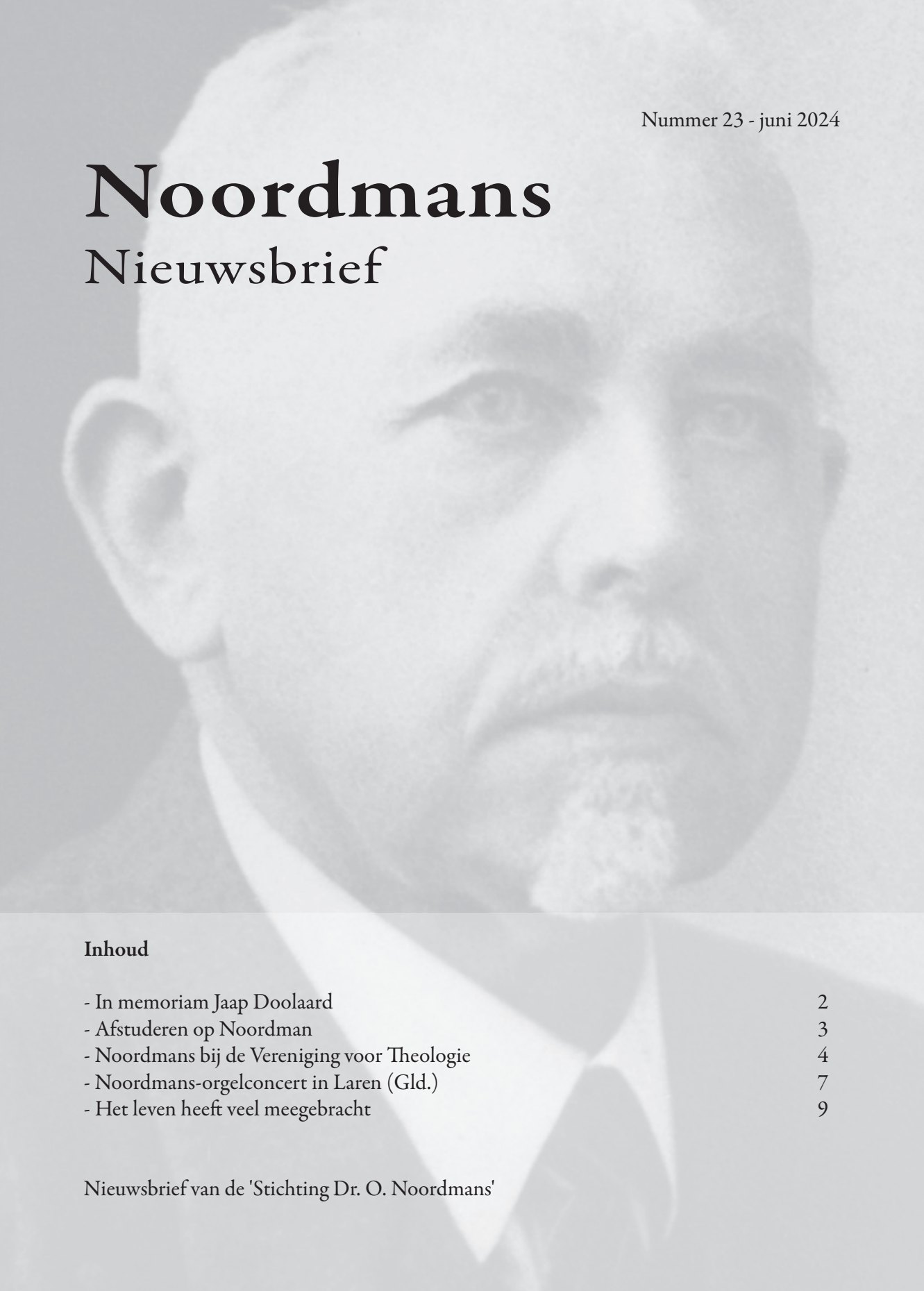

Nummer 23 - juni 2024

Noordmans

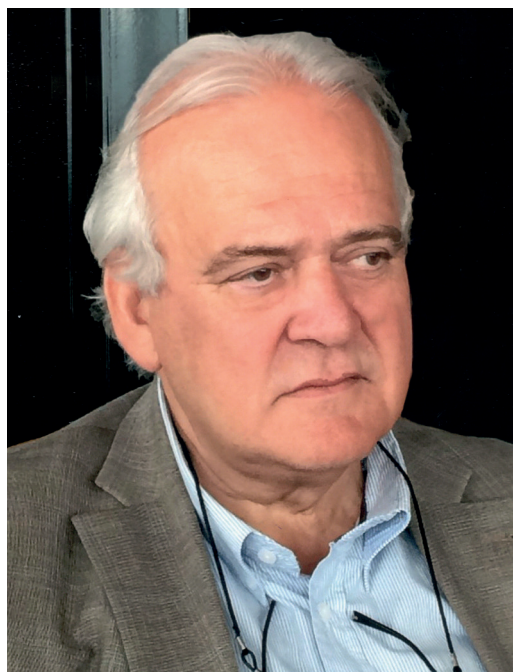
Nieuwsbrief

Inhoud

- In memoriam Jaap Doolaard	2
- Afstuderen op Noordman	3
- Noordmans bij de Vereniging voor Theologie	4
- Noordmans-orgelconcert in Laren (Gld.)	7
- Het leven heeft veel meegebracht	9

Nieuwsbrief van de 'Stichting Dr. O. Noordmans'

In memoriam Jaap Doolaard

Op 9 februari 2023 kwam een einde aan het leven van drs. Jaap Doolaard, penningmeester van onze stichting. Zijn gezondheidstoestand liet al geruime tijd te wensen over, toch kwam zijn overlijden voor ons als bestuur volkomen onverwacht. Wij namen dan ook met verslagenheid kennis van het verdrietige bericht.

Jaap was vanaf het begin betrokken bij het werk van onze stichting, die zo'n twintig jaar geleden voortgekomen is uit postacademiale Noordmans-cursussen op Hydepark. Onze stichting nam het stokje over van de stichting / redactie die de Verzamelde Werken van Noordmans had uitgegeven. In de bestuursvergadering van 4 november 2003 liet Jaap weten bereid te zijn het penningmeesterschap op zich te nemen. Het beheer van financiën lag hem

wel. Voordat hij aan de theologische studie begon, had hij samen met zijn oudste broer het bedrijf van zijn vader – Jaap was 18 jaar toen hij overleed – moeten voortzetten. Hij beschikte daardoor over zakelijk inzicht.

Jaap heeft de financiën van onze stichting uitstekend beheerd. Wie ziet hem niet achter een tafel zitten om de deelnemersgelden te innen voor de studiedagen en die netjes bij te houden...? Jaap beheerde ook het depot met delen van Noordmans' Verzamelde Werken, Nieuwsbrieven en Cahiers. Wie iets wilde hebben, kreeg het per ommegaande. Toch was Jaap meer een mensenmens dan een man van 'beheer'. Dat bleek steeds weer bij de voorbereiding van studiedagen. Hij vroeg dan aandacht voor de betekenis van Noordmans' werk voor de moderne mens. In die zin was hij niet iemand aan wie hoogdravende theologische exercities besteed waren, het ging hem om de pastorale dogmatiek. Hij bracht zijn kerkelijke ervaring en zijn culturele bagage in, en dat was enorm veel, vanuit zijn werkzame leven als predikant en geestelijk verzorger. Hier zij ook vermeld dat hij zijn vrouw Geertien Morsink altijd bereid gevonden heeft om op de Noordmans-studiedagen een meditatie voor te lezen. 'Dat komt wel goed,' zei hij dan.

In de bestuursvergadering van 6 maart 2023 stonden we stil bij het overlijden van Jaap. Natuurlijk memoreerden we zijn grote verdiensten voor onze stichting. In dat kader las voorzitter Niels den Hertog een gedeelte uit het slot van Herschepping van Noordmans voor. Daarin merkt Noordmans op dat God het spel van zijn kinderen gaande houdt. Hij zegt dan dat we niet weten hoe hun arbeidsamenhangt met die van de andere medewerkers Gods. Het is allemaal hoe dan ook een onderdeel

van de geschiedenis van de wereldkerk, waarin we een gelijkenis van de voleinding hebben. Jaap was voor ons niet alleen een medearbeider, hij was een vriend. In de indrukwekkende afscheidsdienst, die op 15 februari in de Kruiskerk te Amstelveen werd gehouden, werd onder meer Lied 754 ten gehore gebracht: 'Liefde Gods die elk beminnen hemel-hoog te boven gaat, kom in onze harten binnen met uw milde overdaad...' Het was het levensmotto van

Jaap. Geertien schreef naar aanleiding van die liedtekst: 'Zo is hij voor velen een lieve mens geweest.' Wij onderstrepen dat van harte!

*Namens het bestuur
van de St. Dr. O. Noordmans,*

Jan Dirk Wassenaar, secretaris.

Afstuderen op Noordmans

ds. D.S. de Vries

Op de verplichte leeslijst van de universiteit zul je de naam 'Oepke Noordmans' niet vinden. Althans niet in de tijd dat ik mij aan de studie theologie waagde. Het waren andere dingen die me indertijd naar de academie lokten. Het was bij mij een 'late roeping', nadat ik jarenlang in de ICT gewerkt had. Een hele overgang, van de snelle wereld van cijfers en algoritmen, een bèta-wereld, naar de talige sfeer van de theologie. Pas tegen het einde van die periode aan 'de school' werd ik gewezen op de preken en de meditaties van Noordmans. Door een docent homiletiek, en in dezelfde week door een toevallige voorbijganger op het terras van mijn favoriete koffiezaakje in Leeuwarden. Bij die toevallige voorbijganger bleef het niet. Figuren uit wat wij weleens 'de onderwereld' noemen, kwamen voor de dag. 'Hé, jij leest Noordmans, de theoloog van de Heilige Geest', verklaarde straatverkoper Tom een keer. 'Out of the blue'... Zo raakten we aan elkaar verslingerd, Noordmans en ik. En zo schopte hij het tot het hoofdonderwerp van mijn afstudeerproject.

Het werd het bestuderen van Noordmans' preken (deel 7 van de Verzamelde Werken) met behulp van kunstmatige intelligentie. Die benadering was een hobby die ik in eerdere jaren had opgedaan. Via dr. Akke van der Kooi en prof.dr. Gerrit Neven wist ik de hand te leggen op een digitale tekst, maar die bleek niet zomaar geschikt. Het bronmateriaal moest worden opgeschoond, zodat de computer niet van de wijs raakte door tussenliggende paginnummers, afbraakstreepjes en voetnoten. De teksten zijn de basis gaan vormen voor een digitaal platform, nu te bewonderen op de website van de stichting. Dit platform werd uitgebreid met instrumenten om de verdere bestudering te faciliteren.

Ik ging werken volgens de Grounded Theory Method. Dat is een onderzoeksmethode die eerder succesvol toegepast is voor het bestuderen van preken. Zie bijvoorbeeld de dissertaties van dr. Theo Pleizier en dr. Kees van Ekris. In het digitale platform kunnen tekstpassages worden gemarkeerd en van 'labels' worden voorzien.

‘Hier spreekt Noordmans over verschillende geesten, actief in de wereld.’ ‘Hier spreekt Noordmans over de uitwerking van de Geest op mensen.’ Enzovoort.

Als zo een aantal preken zijn behandeld, worden de verschillende passages, worden de labels gerubriceerd en zo ontstaan patronen, op basis waarvan theorieën kunnen worden gevormd. Maar voordat de preken op die manier kunnen worden onderzocht, moet er een ‘lens’ zijn, een focus. Leidend daarvoor was een literatuuronderzoek, dat voorafgaand aan het labelen plaatsvond. Veel steun waren een aantal artikelen van Van der Kooi, die Noordmans ‘in gesprek brengt’ met de theonome reciprociteit van A.A. van Ruler. Mijn oog viel op een tegenstelling die zij constateert, de Inwoning van de geest bij Van Ruler, tegenover de Omwoning bij Noordmans. Mij leek het behulpzaam om daarom te zoeken naar een impliciet spreken over ‘Geest’, in de hoop iets op te diepen uit ‘het omliggende taalveld’.

Binnen het ‘veld’ van de kunstmatige intelligentie bestaan methodes die kunnen helpen met vragen als: ‘Welke woorden komen vaak voor ‘in

de buurt van’ een woord als ‘Geest?’ en ‘Kunnen we met behulp van die woorden op zoek naar preken die daarvan gebruikmaken?’ Het leverde een aantal preken op die pneumatologische thema’s behandelen zonder expliciet van de Geest te verhalen.

De bekeken preken zijn zeer troostrijk, ze verkondigen ‘een God die niet te beroerd is zo diep de menselijke existentie in te buigen dat Hij er zelf door verandert’. Noordmans wil van een vergeestelijking van de pneumatologie niks weten, met een existentieel betrekken wordt de afstand tot de uitstorting te nauw en gaat de kracht van de Geest als geloofsartikel verloren. We zien daarin iets van Noordmans’ ongemak met ‘inwoning’. In zijn pneumatologie ligt het accent op ‘omwoning’. De mens wordt hier wat kleiner gemaakt, maar mag zich begeven in een schepping, een vrije speelruimte, die doordeesemd is van (de gaven van) de Heilige Geest.

Deze nadruk op het kleine van de mens, in een ‘begeesterde’ schepping, zou zomaar tot inspiratie kunnen worden voor een samenleving die soms aan grootheidswaanzin en burn-outs ten onder lijkt te gaan.

Noordmans bij de Vereniging voor Theologie

dr. Niels den Hertog en dr. Jan Dirk Wassenaar

Op 4 en 5 januari werd de jaarlijkse conferentie van de Vereniging voor Theologie gehouden. Het thema was: ‘Theologie van de catastrofe’. Wij hebben er een workshop verzorgd over de in deel 9B van zijn *Verzamelde Werken* opgeno-

men fragmenten uit brieven die Noordmans in de jaren 1944 en 1945 aan zijn kinderen R.A. van Ganswijk-Noordmans en J.A. Noordmans heeft geschreven.

Voor Noordmans vielen de jaren 1944 en 1945 samen met zijn verplichte emeritaat, het overlijden van zijn zoon Dirk Petrus en zijn afscheid van de gemeente Laren (Gld.). Daar kwam nog bij dat hij de pastorie moest verlaten. Zijn bibliotheek en inboedel waren her en der verspreid, terwijl hij en zijn vrouw telkens op andere adressen in het dorp gehuisvest werden. In oktober van 1944 vertoefde R.A. van Ganswijk-Noordmans in Putten ten tijde van de razzia, waarvan ze haar gehele verdere leven de gevolgen met zich heeft meegedragen. J.A. Noordmans bevond zich als onderduiker bij familie in Lunteren.

Uit enkele artikelen, opgenomen in deel V van zijn *Verzamelde Werken*, wordt duidelijk dat Noordmans het erg moeilijk met zijn verplichte emeritaat heeft gehad. Dat is uit de fragmenten uit de brieven niet op te maken. Er zijn tal van passages te vinden waaruit men de indruk krijgt dat het leven zijn gewone gang ging. Er is ook een andere kant. Opvallend vaak komt het woord 'onzekerheid' in de fragmenten voor. Bij alle onzekerheid laat Noordmans het geloof en de hoop niet los. Sterker nog: die bieden hem zekerheid. In de brief van 10 oktober 1944 schrijft hij: 'De mokerslagen Gods op de wereld en ons leven merken wij zeker wel. Ons huis schudt er van. Maar wat de stem des Geestes in het hart fluistert, wat het Evangelie predikt, dat is veel en veel zekerder.' In de brief van 13 december 1944, waarin hij over 'het verlamdende van dit bestaan' schrijft, stelt hij: 'Wij zijn en blijven in de hand Gods.' Hij voegt er wel aan toe: 'Maar dat geloven wij, wij zien het niet. Het lijkt alsof wij in de handen van de mensen zijn. Maar als wij het andere niet geloofden, konden wij niet leven.' Ook in andere brieven schrijft hij over de tegenstelling 'geloven' – 'niet zien'.

In de brief van 27 december 1944 noemt Noordmans nog een ander aspect van geloven: het is

geen individualistische zaak. Hij schrijft: 'Alleen kunnen wij niet geloven; daartoe heeft God ons niet geschapen. Wij behoren tot een kerk, een onzichtbare en zichtbare kerk, waarvan de leden de gemeenschap der heiligen oefenen. Zij steunen elkaar door belijdenis en gebed.' In dit verband een passage uit de brief van 21 mei 1944, waarin Noordmans zijn preek over Handelingen 1: 12-14 samenvat: 'De discipelen op de opperzaal. Ik heb er op gewezen, dat dit de vorm van de kerk is. De discipelen hadden dadelijk het koninkrijk der hemelen willen hebben. Zij vroegen daarnaar (Hand. 1: 6). Maar nu moeten zij 10 dagen wachten. En die 10 dagen betekenden duur en geduld en wachten en bidden en smeken. En dat is de vorm der kerk. Het koninkrijk is als de bliksem, plotseling; 't is de hemel op aarde. De kerk duurt, nu ook nog – lijden, geduld, wachten, bidden en smeken.' Dit gedeelte doet sterk denken aan andere uitspraken van Noordmans over de kerk, die elders in zijn oeuvre te vinden zijn. Zo heeft hij de kerk wel 'een armoedige verschijning in het mensenleven' en 'een noodinstelling' genoemd.

In een brief van februari 1944 schrijft Noordmans over 'raadselen in het Godsbestuur', maar men krijgt niet de indruk dat hij in absurdistische trant aan de zin van het leven heeft getwijfeld. Hij thematiseert die benadering trouwens in de meditatie 'Onze ware existentie', over Markus 16: 1-8, het Paasverhaal: 'Wij kunnen ons leven op aarde op twee manieren opvatten. In de eerste plaats kunnen wij doen alsof wij hier zijn neergegoot, zoals een parachutist uit een vliegtuig. Wij zijn hier dan geworpen, zoals dat tegenwoordig heet. En wij moeten dan uit de toestanden en de dingen waarop onze gedachte in haar naaste omgeving stoot, maar opmaken waar wij zijn en wie wij zijn. Wij zullen dan zelf een verklaring van ons bestaan moeten geven en er wat van moeten zoeken te maken.' Noordmans stelt dan dat wij nooit op

onze eigen ervaringen alleen zijn aangewezen. 'Steeds zijn de herkenningen ons beste deel. En deze laatste hebben betrekking op openbaringen, die boven ons eigen bestaan uitgaan.' De verkondiging van het Paasevangelie noemt hij 'de machtigste daarvan'. Ook in de brieven uit 1944 en 1945 spreekt Noordmans meer dan eens over Pasen. In de brief van 2 maart 1944 schrijft hij: 'Een 60 jaar geleden $\pm$ 1880 dachten vele mensen dat Pasen een natuurlijke zaak was; een soort voorjaar na de winter. Nu merken ze wel dat er meer bij te pas komt. De dood is veel machtiger dan zij dachten. Maar hij is niet almachtig; hij wordt overwonnen en is al overwonnen. Hij doet zijn best om zijn komst op aarde definitief te maken. Maar Pasen zegt dat dit niet zal gelukken. De dood is overwonnen.' In de brief van 10 april 1944 vat Noordmans zijn preek van Eerste Paasdag over Matteüs 28: 1-10 samen. Daarna schrijft hij: 'En nu gaat het hier met ons naar 't einde toe... Ik wou wel dat de oorlog uit was. Het duurt zo lang. En de mensen zijn heel anders dan vroeger. Zullen zij ooit weer gewoon worden? Maar het is Pasen; ik vergat mijn preek. Ik was bezig klein-menselijk te worden. Zo gauw is men het weer vergeten. 't Is ook niet zo gemakkelijk. Men kan het eigenlijk zelf ook niet doen. Men kan er alleen maar wat aan hebben, veel aan hebben, alles aan hebben. Maar zelf blijft men een armzalige peuteraar.'

In de fragmenten uit de brieven mist men ook het een en ander. Noordmans uit zich op geen enkele wijze over het antisemitisme. Wat een verschil met mensen als J. Koopmans en K.H. Miskotte... Ook het overlijden van zijn zoon

komt in de fragmenten uit zijn brieven niet ter sprake. Hier moet wel bij gezegd worden dat onbekend is wat de redactie van de *Verzamelde Werken* daaruit niet heeft opgenomen. De brief van Noordmans aan P. Scholten van 16 juni 1944 werpt enig licht op de opmerking van J. Koopmans in zijn brief van 2 juni 1944 'dat wij de duisternissen niet kunnen peilen, waar uw kind doorheengegaan moet zijn, noch ook de aanvechtingen, die daarna over u moeten zijn gekomen.' Noordmans: 'Het was niet door oorlogsgeweld - het was erger. Het is een moeilijke tijd voor jonge mensen, reeds in 't algemeen. Voor mijn zoon kwam er een persoonlijke teleurstelling bij, die in de week voor Pinksteren haar definitief beslag kreeg. Z'n zenuwgestel was de laatste tijd merkbaar geschokt, maar wij hadden geen vermoeden dat zijn toestand zo precair was. Hij heeft zijn isolement niet kunnen dragen.' Op 10 september 1955 schrijft Noordmans aan zijn collega M.N.W. Smit over het 'noodlottig einde' van zijn zoon.

De conferentie had een hoog Noordmansgehalte. Er waren nog twee andere bijdragen over zijn theologie. De ene was van Pieter Dirk Dekker, promovendus van de Vrije Universiteit Amsterdam en van de Katholieke Universiteit Leuven, over 'Zondaar en bedelaar. Een zoektocht naar de dialectiek van Noordmans' spreken over predestinatie'; de andere van Pieter Nijse, promovendus van de Theologische Universiteit Apeldoorn over 'Noordmans in gesprek met Karl Rahner en Wolfhart Pannenberg. Komt de Geest van buiten of van binnenuit? Woont Hij in de schepping?'

Noordmans-orgelconcert in Laren (Gld.)

dr. Jan Dirk Wassenaar

Op zaterdag 20 januari verzorgde de bekende organist Dick Sanderman uit Rijssen een Noordmans-orgelconcert in de protestantse kerk van Laren (Gld.). Noordmans is van 1923 tot 1943 predikant van de Hervormde Gemeente te Laren geweest.

Reeds als jongen speelde Noordmans, Oepke, thuis orgel, op het uit ongeveer 1860 daterende, door de firma Adema gebouwde instrument dat thans in de kerk van Burchwert staat. In 1900 – hij was toen student – schreef hij aan zijn ouders: ‘Ook zou ik mijn drie delen orgelalbum wel overgestuurd willen hebben en het muziekboek waarop staat Messias van Händel.’ Het gaat om Edition Peters 383 a, b en c (Volckmar).

Het huisorgel van de familie Noordmans

Het huisorgel van de familie Noordmans komt voor in de meditatie ‘Deze drie’ over 1 Korintiërs 13: 13a: ‘Op het orgel in mijn ouderlijk huis stonden beneden drie lange en wijde eikenhouten pijpen. Zij waren eigenlijk een toegift van de orgelbouwer. Want zij hoorden thuis op

een 16-voets register, waarvoor overigens in dit instrument geen plaats was. Alleen deze drie konden er nog net staan: de a, de bes en de b. Zij gaven grond aan het hele spel. Wanneer ik op stille avonden, op het uur waarop de avondpsalm gezongen werd, van elders thuis kwam, drongen deze drie stemmen reeds op een halve mijl afstands tot mijn oor door. Dan werd ik van verre reeds opgenomen in deze kathedraal van geluid. Ik ging er binnen, lang voordat ik de deur der woning had bereikt. Rondom het huis, naar alle zijden en naar boven, stond de hele atmosfeer hoorbaar in trilling en het hart beefde mee vanwege de heiligheid van deze tempel, waarin ik minuten lang kon gaan, voor ik de zangers en de speellieden bereikte. Geen domorgel heeft mij ooit een zo sterk gevoel van wijding kunnen geven als deze drie, wanneer zij rondom die woning een tempel deden rijzen. En geen kerk bracht mij ooit een zo grote zekerheid bij van thuis te komen bij God.’

In het artikel ‘De zon, het orgel en de preek’ vertelt Noordmans: ‘In de nu zo gehavende grote kerk te Arnhem hoorde ik eens grootmeester De Wolf Bachs Praeludium en Fuga in A-moll spelen. Toen de aartsengelen hun bazuinen van de mond hadden genomen en er in de laatste maten alleen nog wat schel gepijp van hemelse kinderen overbleef, werden op het pedaal twee, door een volle maat gescheiden diepe bastonen hoorbaar. Ik heb in mijn leven niets gehoord wat mij zo de sensatie gaf van met het oor waarneembare voetstappen Gods. Toen Hij was binnengekomen ontstond een heilig zwijgen.’

In 1956 deed ds. R. Dijkstra verslag van een bezoek aan Noordmans in 1936: ‘Toen ik tegen de avond naar Holten vertrekken wilde, hield hij me nog even vast. Nu moet je nog even Bach horen op mijn oud pijporgeltje en met volle overgave speelde hij een paar cantate’s. (...) Onderweg moest ik nog vaak denken aan dat orgel, waarvan hij mij de geschiedenis verteld had en zag ik hem nog voor het orgel zitten, zijn opgeheven gelaat beschenen door een lampje, terwijl hij speelde, sprak alles in zijn gezicht van jubel, overgave en geestdrift. Zo straalden zijn ogen onder zijn borstelige wenkbrauwen, zo danste zijn puntbaardje heen en weer.’ Vervolgens schreef Dijkstra over de geschiedenis van het instrument, ‘een vaderlijk erfdeel’, waarbij hij op de meditatie ‘Deze drie’ wees. Ten slotte vertelde hij: ‘Bij dit orgel hebben wij samen veel gezongen, vooral toen hij in Lunteren kwam wonen en ik hem dus gemakkelijk vanuit Putten kon bereiken, als slot bijna altijd psalm 21, de koningspsalm:

*O Heer, de Koning is verheugd
om uw geducht vermogen.
Uw heil zweeft hem voor d’oogen;
en met wat blijde zielevreugd
zal hij, door al uw daân
verrukt, ten reie gaan.*

Het is wel duidelijk: in het werk van Noordmans waren voldoende aanknopingspunten te vinden voor een Noordmans-concert!

Literatuur

- J.D.Th. Wassenaar, *Met het oor waarneembare voetstappen Gods*. Dr. O. Noordmans en prof.dr. G. van der Leeuw over het orgel en de organist (z.p. 2012).
- J.D.Th. Wassenaar, ‘Vol sfeer en stemmen’. *Het Adema-huisorgel van de familie Noordmans* (Uitgave Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel nr. 85 – voorjaar 2018).

*Het interieur van de Eusebiuskerk in Arnhem
vóór de verwoesting in september 1944*

Het huisorgel van de familie Noordmans

Het leven heeft veel meegebracht

dr. Jan Dirk Wassenaar

Nalezing

In 2004 verscheen het laatste deel (X) van de Verzamelde Werken van dr. O. Noordmans. Tot de reeks behoren de in 1999 gepubliceerde delen IX A en IX B met samen een kleine duizend brieven van en aan Noordmans, verzorgd door prof.dr. W. Balke, J.A. Noordmans (Johan, de jongste zoon van het echtpaar Noordmans-Oosterhuis) en dr. G.J. Paul. Deel X bevat nog één brief die nadien aan het licht gekomen was. Tot mijn grote verrassing werd enkele maanden geleden een boek met nieuw ontdekte correspon-

dentie van Noordmans aangekondigd. Het gaat om zo'n 85 brieven van en aan Noordmans en naaste familie. Boele noemt het een 'nalezing' op de Verzamelde Werken. De nummering sluit ook aan op die van deel IX B.

Nadat Johan Noordmans in 2013 was overleden, nam Boele contact op met de notaris die als executeur-testamentair van diens nalatenschap optrad. Boele vertelde de notaris dat hij meer dan eens met Johan Noordmans gesproken had over wat er toch in de toekomst met het nog in huize Noordmans aanwezige materiaal zou moeten gebeuren. De notaris heeft Boele als eigenaar daarvan aangewezen en Boele is daarmee aan de slag gegaan. Het leven heeft veel meegebracht is het resultaat van zijn inspanningen.

Selectie

Onbekend is, hoeveel van de door Boele gepubliceerde brieven bij de redactie van Noordmans' Verzamelde Werken bekend waren. Wel is zeker dat de samenstellers van de delen IX A en IX B ten aanzien van de uitgebreide verzameling familiebrieven een selectie hebben toegepast. Brieven of passages werden niet opgenomen als die 'van minder belang voor het verstaan van het denken van Noordmans' waren, verder hebben 'redenen van verondersteld gering belang' en 'persoonlijke overwegingen' een rol gespeeld. Boele vermoedt dat het om een klein deel van het corpus gaat. Dan kun je inderdaad spreken van 'nieuw ontdekte correspondentie'.

Ondertussen is wel een vraag wat je doet met brieven die niet voor publicatie zijn bedoeld.

Boele: 'Ik vind in algemene zin, en na consultatie van een historicus, dat je bij de uitgave van correspondentie terughoudend moet zijn bij het selecteren. Het kan zelfs zo zijn dat publicatie van sommige brieven of passages daaruit het gewenste beeld van de scribent, Noordmans in dit geval, verstoort en daarom achterwege gelaten wordt. Ook Noordmans was geen heilige, hetgeen blijkt uit sommige brieven. Daarnaast kan het zo zijn dat een bepaalde brief (bijvoorbeeld van een oud-catechisant, niet zijnde een theoloog) in de ogen van deze of gene weliswaar 'van gering belang' is voor het verstaan van het denken van Noordmans, terwijl een andere lezer, zoals ikzelf, daar heel anders over denkt.'

Betekenis

De brieven in Het leven heeft veel meegebracht zijn systematisch-theologisch niet van heel grote betekenis, aldus Boele. Daar heeft hij gelijk in. Het belang van heel wat brieven is in feite te verwaarlozen, het gaat om kattenbelletjes. Maar er zitten ook pareltjes tussen. De brieven geven samen een goede indruk van de manier waarop Noordmans en zijn vrouw met de zelfdoding van hun oudste zoon omgingen, laten zien in welke omstandigheden het gezin Noordmans ten tijde van de Tweede Wereldoorlog verkeerde, maken duidelijk welke plaats Noordmans in het leven van (oud)gemeenteleden innam, bieden context bij lezingen en artikelen, geven een mooi beeld van de wijze waarop Noordmans zijn emeritaat heeft ingevuld, enzovoort. Wat dat laatste betreft: wie had gedacht dat hij wel naar de film ging?

De brieven zijn naar perioden in het leven van Noordmans ingedeeld. Elke rubriek begint met een historische inleiding, overige informatie is in noten te vinden.

Voyeurisme

Ik heb mij al lezend geen voyeur gevoeld. Anders gezegd: er is naar mijn mening niets ontvuld wat het daglicht niet kan verdragen. In dit verband citeer ik een passage uit een brief van prof.dr. K.H. Miskotte aan mevr. Noordmans over een stuk van Noordmans' vriend ds. R. Dijkstra in In de Waagschaal, getiteld 'Noordmans als persoonlijkheid', dat kort na zijn overlijden verscheen. Miskotte was toen hoofdredacteur van het tijdschrift. Hij put zich uit in verontschuldigungen voor de bijdrage van Dijkstra: 'Ik schaam mij voor de opname door de redactie van al deze verborgenheden, waar niemand iets mee te maken heeft. Ik wist niet, dat het stuk was uitgekomen en de secretaris heeft het mij niet ter beoordeling gezonden. Dat u dit moet overkomen! D. was in z'n schrijven van ouderdoms-ontroerdheid blijkbaar het besef kwijt, hoe afkerig onze vereerde meester was van alle snuffelen en frunniken in het particuliere leven (...)'

Persoonlijkheid

Noordmans als persoonlijkheid...! Ik moest denken aan 'De dolende ridder', een meditatie van Noordmans over Abram (Genesis 12: 1). Noordmans schrijft daarin dat we van Abram eigenlijk geen levensgeschiedenis kunnen lezen, het is een verhaal van zijn geloof. 'Als levensgeschiedenis kunt ge er met een kogel doorheen schieten. (...) Daarom kan men geen gesneden beeld van hem maken, bijna evenmin als van God (Exodus 20: 4).' Als biograaf van Noordmans – in 1999 publiceerde ik mijn proefschrift Noordmans als kerkvader. Bijdrage tot de biografie van een kerkvader – vond ik Noordmans als persoon nogal 'ongrijpbaar', ik kon geen gesneden beeld van hem maken. De vraag is of dat moet kunnen. Maar ik ben wel blij dat Boele mij met zijn boek meer zicht gegeven heeft op wie Noordmans, die mijn leven al zo lang vergezelt, als mens en als gelovige was. Verrijkend!

Uitgave onder verantwoordelijkheid van de Stichting Dr. O. Noordmans.
De Stichting beoogt de studie van het gedachtengoed van Dr. O. Noordmans te bevorderen
en de relevantie ervan voor vandaag onder de aandacht te houden.

Redactie en Bestuur

Dr. C.C. den Hertog (voorzitter)
Dr. J.D.Th. Wassenaar (secretaris)
Ds. K. Hage (penningmeester)
Ds. M.W. de Mik-van der Waal (lid)
Prof.dr. G.W. Neven (lid)
Prof.dr. E. van 't Slot (lid)
Ds. D.S. de Vries (lid)

Voor opgave tot donateur van de Stichting of voor een financiële bijdrage
kunt u contact opnemen met de penningmeester: ds. Krijn Hage: khage@kpnmail.nl.
Rekeningnummer: NL34 INGB 0005 3060 84, t.n.v. Stichting Dr. O. Noordmans